

Dreviny: stromy a kríky

Skupina rastlín s drevnatejúcou stonkovou časťou. Sú to vo všeobecnosti najviac dlhoveké jedince v záhrade a rozhodovanie o ich uplatnení vo výsadbách si vyžaduje najväčšie skúsenosti a zodpovednosť pri plánovaní na dlhé obdobie.

Význam jednotlivých taxónov je veľmi špecifický. Dreviny vo výsadbe môžu mať z hľadiska svojho poslania, priestorotvorného významu a spoľahlivosti plnenia svojho poslania, rôzne pracovné označenie. Ako príklad je možné uviesť **dreviny „kostrové“ – základné**. Patria do sortimentu drevín s najviac spoľahlivým zdravotným stavom a predstavujú najdokonalejšie preverené taxóny v daných klimatických podmienkach. Tvoria základný skelet záhrady (kostra), umožňujú s vysokým stupňom pravdepodobnosti definovať základné a dlhodobu stabilné predstavy o priestore. Riziko ich zlyhania je minimálne. Obyčajne sa jedná o veľkostne najvýraznejšie druhy, ale pre potreby menších záhradných úprav sú k dispozícii samozrejme aj adekvátne priestorovo menej robustné kultivary zodpovedajúce danej záhrade. **Dreviny „výplňové“**, či **doplňkové** – dotvárajú a obohacujú výsadbu. Môžu patriť aj do sortimentu veľmi atraktívnych, no možno menej spoľahlivých druhov. Ich poslanie je spestrovať a rozvíjať základný koncept. V tomto prípade je možné pripustiť aj riziko prípadného zlyhania, krátkovekosť, zníženú fytopatologickú alebo klimatickú odolnosť. V prípade zániku takeého jedinca vo výsadbe by nemala byť základná koncepcia vážne narušená a náprava vzniknutého stavu možná. Špecifickú skupinu tvoria dočasne uplatňované dreviny napríklad v novej sídliskovej zeleni miest, kde prevládla požiadavka na rýchle dosiahnutie výsledku. Sú to druhy s rýchlym vývojom a kratšou trvanlivosťou – napríklad zo sortimentu *Populus* (topoľ), prípadne *Acer negundo* (javor jaseňolistý). Tieto a podobné **„dočasné“ druhy** drevín je nevyhnutné v priebehu času programovo nahradiť cieľovými drevinami.

Dreviny podľa pôvodu:

- **domáce / pôvodné / autochtónne druhy**

Pojem „domáce“, či „pôvodné“ rastliny nie je vhodné chápať príliš dogmaticky. Vegetácia označovaná ako „domáca“ je vnímaná ako „pôvodná“ v krajine počas jej posledného prirodzeného klimatického a geologického vývoja. Takáto dlhodobu stabilná rastlinná skladba sa vyvinula na danom území v súlade s ustálenými abiotickými podmienkami. Je však známe, že klíma sa v jednotlivých geologických

érach planéty miestne výrazne menila a dochádzalo v súvislosti s takými zmenami ku migrácii, adaptácii, ale aj zániku druhov. Mnohé z pôvodných rastlín sa aj kvôli posunu klimatických charakteristík krajiny nedokážu plnohodnotne vyvíjať. Nároky tzv. pôvodnej vegetácie nemusia byť v zhode so zmenenou klímou predovšetkým vo veľkých mestách, kde vďaka dôsledkom ľudskej činnosti usídľuje spontánne odlišná skladba organizmov – rastlinnú zložku nevyvíjajú. Pre zeleň uplatňovanú v silne urbanizáciou pozmenených podmienkach teda platí, že je vhodnejším riešením fungujúci nepôvodný vhodne zvolený druh dreviny, ako žiadny, či s poruchami existujúci taxón tzv. pôvodnej dreviny, ktorý nedokáže adekvátne zvládnuť zmenené prostredie.

- **cudzokrajné / dovezené / introdukované druhy**

Okrem druhov rastlín, ktoré vhodným spôsobom spestrujú a obohacujú naše okolie, sa objavujú aj druhy, ktorých zavlečenie do našej krajiny je hodnotené negatívne. Druhy so schopnosťou agresívne potláčať našu pôvodnú vegetáciu aj na miestach, kde by mohla byť pôvodná flóra zachovaná, je vhodné obmedzovať, resp. regulovať ich šírenie. Medzi povestné dreviny tejto kategórie patrí napr. *Ailanthus glandulosa* / *altissima* (pajaseň cudzí / žliazkatý), *Acer negundo* (javor jaseňolistý), čiastočne tiež *Robinia pseudoacacia* (agát biely).

- **kultúrne odrody = kultivary**

Hybridné a selektované potomstvo východiskových druhov rastlín má cielene pozmenené vlastnosti smerom ku zvýšenej úžitkovosti, kvalite produkcie, vyššej estetickej hodnote, ale v mnohých prípadoch sa darí dosiahnuť aj vyššiu životaschopnosť a odolnosť voči rozmanitým záťažiam. Uplatnenie kultivarov v súčasnosti výrazne zasahuje aj do skladby drevín v krajine. Napriek dosiahnutým úspechom v šľachtiteľskej oblasti je potrebné rešpektovať predovšetkým pri sortimente drevín tiež zdravý konzervativizmus a umiernenosť, a podporovať rozvoj pôvodných druhov tam, kde je to ešte možné.

Pôdopokryvné, zakrpatené dreviny a čarovníky

Veľkej obľube sa tešia **zakrpatené kultivary drevín** predurčené na výsadby do menších záhradných úprav, skaliek, ale sú tiež často preferovaným sortimentom na pestovanie bonsajov. Základnou vlastnosťou zakrpatených drevín je kompaktnjší vývoj a hustejšie vetvenie v porovnaní s ich pôvodnými botanickými druhmi. Môžu byť aj nositeľmi iných atraktívnych vlastností (farba, habitus, ekologická odolnosť,...) rozširujúcich ich uplatnenie v záhradnej tvorbe. Sortiment kompaktno rastúcich drevín sa neustále rozrastá a v súčasnosti zahŕňa množstvo farebných a tvarových mutácií. Zakrpatené odrody často vznikli v priebehu záhradníckej histórie ako náhodné mutácie a po overení stálosti nových vlastností boli premnožované vegetatívnou cestou : rezkami alebo štepením na podpník. Mnohé z takto získaných kultivarov našli široké uplatnenie pri tvorbe záhrad a bolo im priradené všeobecne akceptované kultivarové označenie.

Mnoho nadšencov pestovania zakrpatených drevín aj v súčasnosti s obľubou hľadá náhodné mutácie v korunách stromov. Zhustené vetvenie a charakteristicky kompaktno utváraný útvar sa môže objaviť ako náhodný prejav na rôznych drevinách. Pri pozornejšom sledovaní korún stromov môžeme mať šťastie a objaviť takýto novotvar na domácich druhoch drevín ale aj v parkoch a zbierkových záhradách s výsadbou cudzokrajných stromov. Tieto náhodne objavené mutácie zberatelia po získaní prenášajú vrúbľovaním na podpník a v prípade nových nálezov hovoríme o „**čarovníku**“ (v českom jazyku označované „čarověník“). Kým sa v praxi neujme všeobecne akceptované kultivarové označenie, používa sa najčastejšie na identifikáciu meno lokality, alebo iný príznak priradený ku názvu pôvodného druhu dreviny, na ktorej bol čarovník objavený. Vo exteriérových výsadbách na centrálnej expozičnej ploche botanickej záhrady máme niekoľko takýchto jedinečných ihličnatých exemplárov.

Pôdopokryvné dreviny sú významným prínosom pre záhradné realizácie jednak z hľadiska estetického, ale ponúkajú aj možnosť nezanedbateľnej racionalizácie údržby. Kompaktné zahustené výsadby polievavých kultivarov drevín je účelné využívať aj z čisto racionálnych dôvodov. Pôdopokryvné dreviny je vhodné uplatniť pri riešení drobných plôch, ťažko dostupných častí pozemku na jeho obvode, svažitých častí záhrad a parkov a pod. Protierózna ochrana je veľmi dôležitou

funkciou. Medzi najčastejšie uplatňované taxóny patria napr.: ***Cotoneaster horizontalis***, ***Cotoneaster dammeri*** 'Skogholm', ***Cotoneaster dammeri*** 'Major', ***Cotoneaster salicifolius*** 'Repens', ***Cotoneaster dammeri*** 'Coral Beauty',... Univerzálne využitie ponúka pomerne málo rozšírený ***Symphoricarpos chenaultii*** 'Hancock'.

Svetelne silne exponované plochy je možné plošne obsadiť kultivarmi svetelne náročných druhov, ako napr. vrbíby ***Salix caprea*** 'Pendula', ***Salix integrifolia*** 'Pendula', ***Salix reticulata***, ***Salix purpurea*** 'Gracilis' a iné. Oslnené svahy je možné tiež stabilizovať s pomocou mnohých kultivarov kompaktné rastúcich borovíc, predovšetkým ***Pinus mugo*** 'Mughus', ***Pinus mugo*** 'Pumilio',... Na pôdopokryvné účely sa v praxi využíva aj množstvo ďalších ihličnatých druhov drevín ako napr.: ***Juniperus horizontalis*** a jeho farebné odrody, ***Microbiota decussata***, ...

Univerzálne uplatnenie nachádzajú stálo-zelené a z hľadiska nárokov na svetlo univerzálne použiteľné poliehavé bršleny, napr. ***Euonymus fortunei*** 'Emerald'n' Gold', ***Euonymus fortunei*** 'Emerald Gaiety', ***Euonymus fortunei*** 'Blondy'. Tienisté miesta pokryje aj na väčších plochách brečtan (***Hedera helix***). Okrem pôvodného druhu je k dispozícii celá škála odrôd. K najatraktívnejším patrí ***Hedera helix*** 'Goldheart'.

Plochy riešené podrastovou pôdopokryvnou vegetáciou vytvárajú základný rámeč, do ktorého je možné umiestňovať ďalšie solitérne exempláre a touto cestou nakomponovať esteticky pôsobivé a z hľadiska racionálnej údržby nenáročné výsadby.

Stálo-zelené dreviny a ihličnany

Stálo-zelené druhy listnaté v areáli BZ – príklady:

<i>Aucuba japonica</i> 'Variegata'	<i>Ilex aquifolium</i>
<i>Euonymus fortunei</i> Emerald'n' Gold'	<i>Ilex x altaclerensis</i> 'Golden King'
<i>Euonymus fortunei</i> 'Emerald Gaiety'	<i>Lonicera pileata</i>
<i>Euonymus fortunei</i> 'Sunspot'	<i>Magnolia grandiflora</i>
<i>Euonymus japonica</i> kultivary	<i>Prunus laurocerasus</i>
<i>Hedera helix</i>	<i>Viburnum carlesii</i>
<i>Hedera colchica</i> 'Sulphur Heart'	<i>Viburnum rhytidophyllum</i> 'Pragense'

Listnaté dreviny s celoročne aktívnou asimilačnou plochou sú atraktívne, ale práve ich celoročná aktivita listov môže byť príčinou vážnejších občasných poškodení počas zimy v miernom pásme. Výnimočné postavenie v sortimente majú druhy listnatých drevín so schopnosťou alternatívneho spôsobu prezimovania. Ak sa vyskytne zima s nepriaznivým vývojom počasia (holomráz + studený vietor + silné slnko), môžu niektoré druhy kríkov stratiť lístie bez ďalšieho poškodenia. Pre túto schopnosť rôzneho stupňa zachovania listovej plochy podľa vonkajších podmienok ich označujeme pracovne ako polo opadavé dreviny. Príklady:

Cotoneaster dammeri 'Skogholm'

Ligustrum ovalifolium 'Aureovariegatum'

Ihličnaté dreviny sú zastúpené viacerými druhmi. Na Ekologickej náučnej ploche a v jej najbližšom okolí môžeme zdôrazniť najdôležitejšie z nich:

Abies alba

***Abies alba* 'Compacta'**

***Abies alba* 'Pendula'**

***Abies alba* 'Fastigiata'**

***Abies arizonica* 'Compacta'**

***Abies pinsapo* 'Glauca'**

Abies – ďalšie botanické druhy a ich krížence, tiež čarovníky (viď predošlú kapitolu Pôdopokryvné, zakrpatené dreviny a čarovníky)

Chamaecyparis lawsoniana

***Chamaecyparis lawsoniana* 'Elwoodii'**

***Chamaecyparis lawsoniana* 'Fletcheri'**

***Chamaecyparis lawsoniana* 'Wissel's Saguaro'**

Chamaecyparis pisifera

Chamaecyparis – iné kultivary

***Juniperus communis* 'Sentinel'**

Juniperus sabina

***Juniperus scopulorum* 'Skyrocket'**

Juniperus virginiana – botanický druh

Juniperus – iné kultivary

***Picea abies* 'Nidiformis'**

***Picea glauca* 'Conica'**

Picea omorica

Picea - kultivary

***Picea pungens* 'Argentea'** a ***Picea pungens* 'Koster'**

Pinus Coulteri

Pinus mugo

Pinus nigra

***Pinus nigra* 'Fastigiata'**

***Pinus nigra* 'Molette'**

Pinus sylvestris

***Pinus sylvestris* 'Aurea'**

Sequoiadendron giganteum

***Sequoiadendron giganteum* 'Pendula'**

***Sequoiadendron giganteum* 'Glauca'**

***Thuja occidentalis* 'Elwangeriana Rheingold'**

***Thuja occidentalis* 'Globosa'**

***Thuja occidentalis* 'Malonyana'**

***Thuja occidentalis* 'Smaragd'**

***Thuja occidentalis* 'Tiny Tin'**

***Thuja plicata* 'Zebrina'**

Taxus baccata – rôzne formy

Torreya californica

Osobitné postavenie v sortimente majú opadavé ihličnaté druhy:

Larix decidua

***Larix decidua* 'Diana'**

***Larix decidua* 'Fastigiata'**

***Larix decidua* 'Pendula'**

Metasequoia glyptostroboides

Taxodium distichum

***Taxodium distichum* 'Pendula'**

***Abies pinsapo* 'Glauca'**

Mahonia bealei

Magnolia grandiflora

Ilex aquifolium

Ilex x altaclerensis 'Golden King'

Taxus baccata

Významné solitérne listnaté dreviny

V zbierkových záhradách, arborétach a parkoch je niekoľko všeobecne uznávaných najatraktívnejšie pôsobiacich drevín. Medzi také sa nepochybne zaraďujú kvitnúce taxóny ako napr.: bežné druhy magnólií: ***Magnolia x soulangeana***, ***Magnolia stellata***, ***Magnolia liliiflora***, alebo naopak zriedkavé druhy ako: ***Magnolia grandiflora***, ***Magnolia tripetala***.

V mieste nástupu na Ekologickú náučnú plochu sa nachádza málo rozšírená solitérna drevina ***Morus nigra*** 'Compacta' (moruša čierna - kompaktný kultivar). Jedná sa o zaujímavý rastúci exemplár, ktorý nevytvára žiadne plody (kvety sú sterilné).

Veľkej obľube aj v našich zbierkových výsadbách sa tešia tiež ľaliovník tulipánokvetý (***Liriodendron tulipifera***), paulovnia plstnatá (***Paulownia tomentosa***), exotické driene ***Cornus kousa***, ***Cornus florida***, ako aj domáci druh ***Cornus mas***. K drobnejším stromom s dlhotrvajúcim a výrazným kvitnutím patrí jaseňovec metlinatý (***Koelreuteria paniculata***), ružovo kvitnúci agát srstnatý (***Robinia hispida***). K najvýznamnejším solitérnym drevinám nepochybne patria sakury, tzv. **japonské čerešne** (***Prunus serrulata*** 'Amanogawa', ***Prunus serrulata*** 'Kanzan', ***Prunus subhirtella*** 'Pendula', prípadne krovité druhy ***Prunus triloba*** a ***Prunus tomentosa***). Robustnejšie druhy atraktívnych kríkov ponúkajú pôsobivé kvitnutie v rôznych obdobiach jari a leta. Najokázalejšie sa prejavujú napr.: kompaktný kultivar zlatovky (nesprávne označovaný ako „zlatý dážd“) ***Forsythia Maluch***, odrody orgovánov ***Syringa vulgaris*** a ***Syringa josikaea***, zdobnený orgován ***Syringa meyeri*** 'Palibin'. Bohato zakvitnuté mohutné kríky lákajú motýle: kultivary ***Buddleja davidii*** a botanický druh ***Buddleja alternifolia***.

V neposlednom rade pútajú pozornosť popínavé dreviny ako vistéria čínska ***Wisteria sinensis*** a trúbkovec koreňujúci ***Campsis radicans***.

Zastúpenie vresoviskových rastlín je v areáli BZ UPJŠ iba symbolické. To súvisí s prirodzene danými klimatickými a pôdnymi obmedzeniami. Veľmi atraktívne kvitnúce kríky je možné vidieť na jedinom mieste pri dolných jazierkach: rododendróny (***Rhododendron sp.***), azalky (***Azalea mollis***), pieris (***Pieris japonica***).

Acer palmatum

Laburnum anagyroides

Magnolia stellata

Wisteria

Buddleja alternifolia

Azalea mollis